

CRITICA LITERARĂ

ANTONIO FOGAZZARO

IV*)

Nu e cu putință să formulăm o judecată despre arta lui Fogazzaro, fără a ține seamă în același timp de cugetarea sa morală, politică, religioasă și estetică. Aceasta, îmi pare că n'a înțeles-o prea bine Croce, care, după ce a rezumat cu destulă claritate (deși nu totdeauna cu obiectivitatea necesară) acel complex de doctrine, vechi, de sigur, când sunt privite una câte una, dar căroră Fogazzaro le-a întipărit, topindu-le în metalul arzător al spiritului său, pecetea personalității sale; după ce s'a întins într'o critică superficială și pripită, rezultat al unor afirmări laconice, al unor vorbe de spirit, al unor judecăți care spun și nu spun; sfârșește prin a declara că se ocupă numai de Fogazzaro artistul, pentru că restul nu îl privește. De sigur că nimeni nu neagă că cineva poate fi artist, fără să fie cugetător; dar nimeni nu autorizează pe critic să desfacă în două un spirit, care e artist și cugetător în același timp. În definitiv îmi pare că pot să combat pe Croce (întru cât privește pe Fogazzaro) chiar pe terenul esteticii sale.

Dacă genurile literare sunt o distincțiune arbitrară, dacă e adevărat că Fogazzaro poetul nu e deosebit de Fogazzaro romancierul, pentru ce oare Fogazzaro cugetătorul trebuie să fie studiat aparte? Spiritul e unul. Sau se neagă lui Fogazzaro calitatea de cugetător, și vom putea să nu ne mai pierdem timpul cu gândirea lui, cu atât mai mult cu cât ea nici nu există; sau i se recunoaște această calitate și e arbitrar să suținem că cugetarea sa nu se oglindește în opera artistului.

De astă dată atitudinea lui Croce nu apare lămurită. Spune că nu vrea să se ocupe de Fogazzaro ca cugetător și îi rezumă cugetarea, spune că nu vrea să-i critice doctrinele și are atâta grabă să le critice, încât critica se strecoară până și în expunere sub forma vorbei de spirit și a ironiei elegante a filosofului, care, mulțumit de propria-i formulă, privește străduințele celorlalți cu compătimirea binevoitoare „pe care mama o are pentru copilul ei în delir“.¹⁾

„La reputația lui Fogazzaro“, zice Croce, „nu contribuie numai motive literare; el se înfățișează cititorilor cu un întreg sistem de idei religioase, metafizice, etice, politice și estetice. E un catolic ce ține cu stăruință până și la infailibilitatea papală. Dar e, în același timp, adept al științei naturale moderne și darwiniste, și socoate că credința nu este în opoziție cu ea, ci că o completează și se armonizează. Dă importanța filosofică fenomenelor de sugestiune, telepatie, de dedublare, de „clairvoyance“, de spiritalism, ca semn al viitoare uniri a științei cu credința.

Cavaler al spiritului, nu profesează acea morală care se opune cu neînduplecare sensualității, ci o morală mai blândă, care caută „des accommodements“ și privește cu bunăvoință senzualitatea rafinată, idealizată, ca o prevestire a vieții spirituale.

Din punct de vedere politic tinde către o democrație creștină, fără precumpănirea vreunei clase, cu o biserică care să iubească patria și un stat care să respecte biserica, cu un suflu de iubire creștină, care să subordoneze clasele avute celor ce sufăr. Din punct de vedere estetic vrea o artă care să se inspire din teoria evoluțiunii și să reprezinte tipurile superioare în formațiune și prin lupta împotriva vechei brutalității, împotriva elementului omenesc inferior, să fie un singur lucru cu morala“.¹⁾

Nu am intenția să susțin aici adevărul sau eroarea ideilor lui Fogazzaro. Sunt silit totuși să declar lămurit că nu mă unesc cu obiecțiunile lui Croce. „Darwinismul zice ilustrul filosof din Abbruzzi, întru cât privește filosofia pe care în mod conștient sau inconștient o cuprinde, este dinamism panteistic, și nu se poate concilia cu ideea unui Dumnezeu personal; și imaginarea unui Dumnezeu, care ar interveni ca să insereze în cursul evoluțiunii, printr'o trecere infinitezimală, sufletul intelectual și nemuritor, în același chip cum *adaosul unei cantități infinitezimală ajunge ca să aducă pe cadran ora nouă*, nu e prea serioasă“.

Acum, dacă Croce înțelege să vorbească despre darwinismul lui Darwin, e evident că n'are dreptate; dar el pare a înțelege acel darwinism pe care îl concepe el însuși, în timp ce e vorba de o a treia concepție a darwinismului, aceea a lui Antonio Fogazzaro, în privința căreia nu poate ține loc de critică o frază indecisă și, din punct de vedere filosofic, lipsită de orice înțeles, cum e aceasta: *nu e prea serioasă*. Trecând la examinarea ideilor morale ale lui Fogazzaro, Croce găsește că „etica sa are aerul de a fi întru câtva impură, amestecată cum e cu elemente senzuale“.

Fără a releva nelămurirea ce transpiră din această scurtă judecată prin expresiunile subliniate, întrebăm dacă este cu totul necesar ca o etică să se despartă în mod absolut de simțiri. Toată greșeala lui Fogazzaro ar consista, după Croce, în a nu fi uitat că omul nu e numai spirit ci și carne, și în a fi voit să concilieze drepturile unuia cu drepturile celui alt. E pentru aceasta *impură* etica lui Fogazzaro? Nu mi se pare. Nu găsesc nimic impur în simțuri și socot drept foarte nobilă încercarea lui Fogazzaro de a face din ele o treaptă a plăcerilor spiritului. A isgoni cu totul sensualismul e imposibil, adaug, chiar imoral, după cum imoral e (înainte de toate) orice lucru în contra naturii. Deci dacă nu e cu putință și nu e moral să-l lăsăm la o parte, o etică care își propune să-l ordoneze, să-l spiritualizeze, să-l cuprindă într'o formă superioară, demnă de omul de mâine, va putea fi numită impură? Și sentimentul

*) Vezi N-rile 20, 21, 23.

1) Dante, *Paradisul*.1) Vezi, *Critica*, II, fasc. 2.

datoriei, care în toată opera filosofică și artistică a lui Fogazzaro își subordonează toate celelalte gânduri, toate acțiunile eroilor principali, de ce îl uită Croce? Și ce vrea să zică când acuză etica lui Fogazzaro de „a nu fi dominată de un concept exact a ceea ce este spiritualitate? *Ce este*, sau ce este ea *pentru Croce*? Aici e punctul esențial.

Auzindu-l vorbind despre spirit cu atâta siguranță, ne pare că spiritul e un triumphiu echilateral, și filosofia e ridicată la rangul de știință exactă.

Să ilustrăm. „Politica sa este antiistorică, este un neoguelfism socialist, pe care biserica și jesuitismul atotputernic îl vor respinge, în afară de cazul când s'ar adaptă pentru a servi de mască intențiilor reacționare“. Repet: nu am de gând să apăr ideile lui Fogazzaro, pe care nu le primesc cum sunt; dar critica lui Croce nu rezistă. Neoguelfii s'au numit în Italia acei patrioți (Gioberti, Balbo și alții mai puțin importanți) care visară un moment o confederațiune italiană cu Papa în frunte, și Fogazzaro nu s'a gândit la o asemenea concepție politică nici măcar pe departe. O biserică ce să meargă în acord cu Statul, și un Stat care să respecte biserica a fost idealul politic nu al Neoguelfilor, ci al lui Cavour, a cărui lozincă a fost: „*Libera Chiesa in libero Stato*“ și Croce nu va voi să-mi socotească drept neoguelf pe Cavour! Și apoi cum poate acest neoguelfism al lui Fogazzaro să fie un „neoguelfism socialist“ nu prea văd. Nu vrea Fogazzaro ca un suflu de iubire să subordoneze clasa avută clasei lipsite?

Dar dacă vreodată aceasta s'ar adevări, adio lupta de clase și, prin urmare, adio socialism! De altfel cât de departe sunt ideile politice ale lui Fogazzaro de ale socialismului ne-o arată mai bine ca orice raționament al nostru, răspunsul său la acel „referendum“¹⁾ asupra întrebării dacă un creștin poate fi și socialist. Fogazzaro crede că nu, și e cu totul în acord cu cele ce cugetase și scrisese mai dinainte. „Sentimentul creștinismului și sentimentul socialismului au rădăcini deosebite. Cel dintâi are rădăcina în iubirea acordată din datorie tuturor oamenilor fără deosebire, în iubirea care vrea binele și celor bogăți și celor săraci, un bine de ordin moral mai presus de toate, un bine superior tuturor poftelor, ale săracului ca și ale bogatului; cel de-al doilea, în cazul cel mai bun, are rădăcina într'un sentiment de dreptate, fără îndoielă; dar pune mai presus de toate un bine de ordin material și nu are acel substrat de iubire. După cum sentimentele sunt deosebite, tot astfel și metodele sunt radical deosebite în acțiunea creștină și în acțiunea socialistă. Scop suprem de ordin material pământesc, mijloace violente, nici un substrat de iubire; aceasta implică negarea creștinismului și a lui Dumnezeu, pentru care negațiunea religioasă este cu desăvârșire la locul ei în programul socialist. Dacă va fi lăsată la o parte, aceasta se va întâmpla numai pentru motive de oportunitate; actul nu va fi sin-

cer; nu va avea efect real. Deci nu este loc, după părerea mea, în partidul socialist pentru un creștin“.

Trec la observațiile ce s'ar putea face criticelor pe care le îndreaptă Croce asupra ideilor politice ale lui Fogazzaro, tratându-le de „anti-istorice“ și inacceptibile de către Biserică; critice ce nu ating exactitatea sau legitimitatea ideilor însăși. *Historia magistra vitae*, sună frumos; dar nu văd pentru ce o politică trebuie să fie numai decât istorică. De altfel nu se vede bine ce înțeles atribue Croce cuvântului „istoric“. Vrea să zică *tradițional* sau, mai bine, *cu putință de a se realiza întru cât s'a realizat în trecut*? sau așa încât în momentul istoric actual să aibă oare care probabilitate de a se traduce în faptă? Cred că acesta din urmă e înțelesul mai apropiat și atunci voi răspunde lui Croce că, în primul loc, ca și în *etică* și în *Estetică*, tot așa și în *Politică* Fogazzaro tinde la acea formă superioară care se va desvoltă, dacă nu s'a desvoltat încă; în al doilea loc, că ideile politice ale lui Fogazzaro sunt cu totul departe de a nu fi realizabile, ca dovadă activitatea centrului catolic în parlamentul german și aceea a micului, dar războinicului grup din însăși Camera italiană.

În ceea ce privește, în fine, ideile estetice ale autorului nostru, Croce observă că „se învârtesc în echivocul că evoluțiunea poate dicta legi activității artistice, în timp ce activitatea artistică este ea însăși una dintre forțele ce pun în mișcare ceea ce vulgar se numește evoluțiune și la urma urmei nu e decât istoria“. Aici punctul de vedere absolut subiectiv din care Croce consideră chestiunea este atât de evident, încât renunț să mai cheltuesc vorbe pentru a-l dovedi. Suntem la obișnuita eroare. Croce vorbește despre un darwinism și de o evoluție care nu există decât în gândirea sa, adică în atitudinea pe care personalitatea sa de filosof o ia în fața ideilor pe care nu le primește și pentru care însăși această atitudine e o critică. Totuși Fogazzaro a aplicat, și destul de bine, teoriile sale estetice, arătându-ne cum, în deosebire de alți artiști care în reprezentarea amorului tind îndărăt către animalitate, el a știut să tindă înainte „către forma superioară pe care omul o poartă în sine și care trebuie să se desfășure dela sine în viitor“. Cum că a reușit, nimeni nu poate nega: ar fi acelaș lucru ca și cum ai vrea să susții că un Daniele Cortis, o Edith, o Jeanne, un Piero Maiorni se întâlnesc la orice colț de stradă. Toate acestea vorbind numai despre reprezentarea iubirii. Ce va fi dacă ne-am întoarce privirea către acele creaturi în adevăr superioare, ce se cheamă Don Giuseppe, Giovanni Selva, Marcello Trento, Donna Fedele Vayla di Brea?

*

„Complicația însăși a firii gânditoare și meditative a formei intime a geniului său“ a scris despre el un alt filosof¹⁾ care îmi pare a fi pătruns mai bine decât oricare altul arta și cugetarea lui, „arată cât eră de bogat spiritul său; cât de puternice energii

1) Vezi *Religione e Socialismo*, Roma, Libreria editrice romana, 1911.

1) Giacomo Barzellotti în *Giornale d'Italia* (9 Martie 1911).

de cugetare a trebuit să aibă în sine acest spirit pătrunzător și plin de îndoială, acest credincios, care era totuși foarte liberal în fondul cugetării sale, pentru a putea da, în mijlocul nesiguranței și luptelor morale ale timpurilor sale, *concretitate și soliditate de artă* operei sale. El, cu toate îndoelile sale, cu toate nesiguranțele, cu toate dibuelile și nuanțele sale morale, a reprezentat prin sine o mare parte a sufletului nostru, din problemele, din luptele, din preocupările, din dificultățile intelectuale, morale, sociale și politice ale epocii noastre“.

Sunt în totul de acord cu Barzellotti. Totuși nu numai în aceasta consistă mărimea lui Fogazzaro. În timpuri în care romanul „verist“ predomina și Giovanni Verga, Matilde Serao, Luigi Capuana dădeau pe acest teren literaturii italiene adevărate capodopere, când chiar și Giosuè Carducci și Gabriele D'Annunzio, două personalități atât de pronunțate, se lăsau târați de curent, Fogazzaro bătea singur un drum cu totul deosebit, prevestea prin arta sa întro-narea aceluia idealism, care începe numai de câțiva ani să fie la modă în Italia, atât în filosofie cât și în artă, afirmă drepturile spiritului, exaltă—*vox clamans in deserto*—sentimentul religios, pe care contemporanii îl aruncau cu curaj în mansardă, printre hainele vechi și mobilele fără întrebuințare. Astfel în timp ce între Carducci din *Inno a Satana* și cel din *Chiesa da Polenta* e o prăpastie, în timp de D'Annunzio nietzschean din *Più che l'amore* ne apare în contradicție evidentă cu D'Annunzio umanitar din *Vere novo*, tot așa cum ultra conservatorul din *Discorso della siepe* e cu socialistoidul care în plin parlament trece dela extrema dreaptă la extrema stângă, spunând că se îndreaptă *către viață*; în mijlocul acestei oscilări, acestei dibuei, acestei nesiguranțe a unor mari spirite ce nu izbutesc să se pună de acord cu ele însăși și cu timpul lor, Antonio Fogazzaro înaintează pe drumul său, sigur de sine, de arta sa, de idealul său. Și a avut mângâierea de a vedea triumful acestui ideal înainte de a muri, cu toată excomunicarea Papei, cu toate dușmăniile clerului, cu toate atacurile roșii și negre a căror țintă a fost. Cu câtă bucurie sufletească nu va fi văzut el problema religioasă privită iarăși ca obiect de studiu atrăgător și sever, cugetarea italiană întărindu-se din zi în zi, sguduindu-se din letargia în care o afundase materialismul și pozitivismul, găsind un ecou în chiar sânul bisericii, închiegând din sine aspirațiunile și speranțele unei ere noi?

Din pacea mormântului tău vei zâmbi de sigur, poete, de această înflăcărare a mea de apostol, de discipol, de neofit. Dar am spus că nu voi să arunc decât flori pe mormântul tău și doresc să-mi ții promisiunea. Vai, flori de câmp destul de umile, cum n'ăș fi voit! Dar acum... nu, nu face acel gest de refuz! Ai fi dorit, știu, flori sălbătice de pe stânca ta, dar natura, o poete, e nesimțitoare la simțirile noastre, la durerile noastre. Stânca singuratecă nu ar putea

prin sine însăși să încunune cu flori mormântul ideal al poetului său. Tu te-ai înșelat. Viața, pe care o admirai în natură, era în tine însu-ți, în inima ta, în fantazia ta!

Nu-ți fie frică! Pasul meu nu va fi prea îndrăzneț și va rămâne mai jos decât chipul tău. Nici plânsul nu va fi inutil, ci purificator, ca și arta ta. Lasă-mă să plâng, o poete, o maestre! Numai când lacrimile vor fi umezit-o și vor fi făcut-o roditoare, numai atunci stânca sălbatică va da flori. Nu a zis un mare poet, pe care tu de sigur l'ai iubit și l'ai admirat, că

sugli estinti

Non sorge fiore, ove non sia d'umane
Lodi onorato e d'amoroso pianto? ¹⁾

Ramiro Ortiz

Conferențiar de limba italiană
la Universitate

LITERATURA

COPILUL BLOND

Niciodată nu m'am simțit mai străin față de mine însu-mi ca în seara aceea. Era seara învierii, care anunță o nouă primăvară prin răcoarea parfumată ce intră prin ferestrele deschise, era seara învierii credințelor, speranțelor și forțelor noastre de a suferi, era seara învierii trecutului. Și eu mă simțeam străin de mine însu-mi și rătăceam din odaie în odaie, căutându-mi parcă sufletul de altă dată. Din mișcarea și frământarea care era în jurul meu, fără să fi știut nimic și ași fi ghicit că e o zi mare, o zi neobișnuită, în care fiecare e altfel decât în totdeauna. Dar frământarea lor nu era și a mea. Retras în odaia de lucru, simțeam cum pătrunde până la mine, prin aerul primăvărat, prin umbrele ce se strângeau tot mai mult în jurul meu, prin tot ceia ce trăește și prin ceia ce credem noi că nu trăește, acea așteptare puternică și plină de taină a atâtor nenumărate suflete mute, sărace, umile, dar neînvinse. Și fără de voce așteptam și eu ca ei, așteptam obosit de toate așteptările trecute prin care nimeni nu mai trece a doua oară. Târziu de tot, sub lumina roșiatică a candelii, îmi simții pleoapele grele. O liniște binefăcătoare mă cuprinsese și o clipă mi se părură că totul s'a oprit pe loc, fără vieață, învins de aceiași tăcere de moarte, care se lăsase și pe pleoapele mele.

Când nu mai simți nimic, nu mai știi că ești, nu mai ești nimic; pentru o clipă intri și te confunzi cu neantul ca și cum ai căuta să te deprinzi cu el pentru acea oră când nu vei mai putea să-l părăsești niciodată. Și eu nu mai simțeam nimic. Dar o mișcare neobișnuită mă făcu să bag de seamă cum întunericul din cameră se luptă cu lumina de afară a globului electric, canapeaua pe care ședeam, scaunele ce se ascun-

1) Deasupra celor morți nu răsare floare dacă nu e onoral cu laude umane și plâns iubitor. (Foscolo, *il Sepolcristi*).

deau prin colțuri, oglinda ștearsă și draperiile dormind adânc. Apoi când privii în spre ușă mi se părură că cineva o deschide încet și în adevăr un cap de copil se ivi prin deschizătură. O clipă stete la îndoială, dar repede intră, închise ușa după el și înaintă fără sfială până lângă mine. Fața lui blondă îmi era cu totul necunoscută. La gât purta un guleraș alb, avea o bluză de marinar, pantaloni scurți, ciorapi negri și niște ghetete mici cu nasturi. Mă gândii să-l întreb ce vrea, dar glasul lui nerăbdător răsună limpede în mijlocul întunericului ce mă înconjură:

— Cum, tu ești aici?

...Aici, mă gândii eu, dar unde ar trebui să fiu?

— Tu nu știi că în noaptea asta e noaptea învierii?

...Noaptea învierii, mă gândii eu, adevărat. Și de abia avui timp să fac un semn de aprobare cu capul. Iar el continuă:

— Tu ai stat aici, nu știi nimic, n'ai văzut nimic. Dar eu am fost pretutindeni, în sufragerie, la bucătărie, în cămară. A! să vezi în cămară cum stau cozoni înținși pe două scânduri late acoperite cu hârtie albă. E unul mare, uite, pe atâta. Parcă e un căpitan peste ceilalți! Dar cei mici! Pe aceia nici nu-ți vine să-i mănânci de frumoși ce par. Și mai sunt — pentru fiecare copil din casă câte unul — în formă de porumbel. Mama nu voiă să mi-i arate, dar când n'a mai fost pe acolo mi i-a arătat *Ruxandra*. Stau acoperiți lângă cele două castroane mari cu ouă roșii. A! să vezi ouăle roșii! Sunt verzi, albastre, violete portocalii, nici nu știi la care să te uiți întâi. Mi-a dat și mie unul dar mi l'a mâncat *Stop*, așa necurățat. *Ruxandra* spune că e păgân; nu știu ce-o fi dar eu o să-i trag o bătaie când l'oi prinde!... Și dacă ai ști ce drag mi-eră!

O clipă prin ochii lui trecu regretul, o clipă numai și apoi privirea i se însenină din nou se apropie mai mult de mine și îmi șopti, ca și cum mi-ar fi spus o taină fericită pe care o știă numai el.

— În astă seară mă duc la înviere. Da, mi-a făcând mama mare că mă ia. Mama nu voiă să mă lase. De geaba îi spuneam că voi fi cuminte, că nu voi vorbi în biserică, că n'o să-mi fie somn, că n'o să răcesc și că n'o să dau foc nimănui cu lumânarea. Dar tot mama mare mai bună. Nu știu ce-or fi vorbit împreună că știu că mai mult de lumânare eră vorba. Dar în sfârșit, ca să mă duc fără lumânare la înviere iar nu se putea și așa că s'a hotărât s'o aprind când o fi să ieșim afară din Biserică și după înviere s'o sting. Dar eu o s'o țiu aprinsă tot timpul; așa mi-a spus mama mare. Și ce de lume e la înviere! Oameni, cucoane și copii. Și fiecare are câte o lumânare aprinsă, fiecare, chiar și eu. Lumânarea mea e ca o carte, ca o evanghelie învălătită într'o hârtie subțire pe scrinul mamei mari. Ca s'o aprinzi o desfășori încet încet, să nu se strice ceara de pe fitil...

Și pe când îmi vorbea astfel mânele lui făceau gesturi ca și cum ar fi desfășurat chiar atunci fitilul cu ceară înfășurat în formă de evanghelie. Fără să se oprească, ca și cum ar fi spus o bucată de re-

citat pe dinafară îmi povesti tot ceia ce în mintea lui luă proporții de o însemnătate uriașă. Gulerașul alb pe care trebuia să-l păstreze curat, medalionul mic de aur pe care-l purta în buzunar, atârnat de un lanț subțire, de parcă ar fi fost un ceas adevărat, cordonul cu alama-i strălucitoare care-l făcea să creadă că e un războinic în zi de paradă, toate îi înțelegeau gândul și i-l răsfrângeau în jurul lor, încât vedeai că ele sunt în sufletul lui și sufletul lui e în ele.

Cât privește despre înviere știă totul fiindcă fusese și anul trecut, dar mai ales că mama mare îi vorbise în ajun și de Domnul nostru Iisus Hristos, și despre patimele lui la care i se umeziseră ochii, și despre învierea lui, la care scoase un strigăt de bucurie, și deși lucrurile astea i se păreau fantastice și minunate, nici nu s'ar fi îndoit măcar că nu le-a înțeles pe deplin. Ii părea rău însă că nu-și poate lua și păpușile la înviere. Dar aceasta îi fusese oprit cu hotărâre. Întâi fiindcă la înviere nu se duc decât oamenii și apoi e chiar rușine ca băeții să se joace cu păpușile. Asta n'a putut-o el înțelege de loc; lui îi erau grozav de dragi păpușile și de sigur și el trebuie să le fi fost drag lor; eră atât de mic, de blond și de neastâmpărat.

Și vorbele lui curgeau ciudat în întunericul odăii mele, curgeau ca o cascadă în mijlocul nopții, ca o aromă într'un vas deșert și uitat de mult. Și cu cât vorbea cu atât glasul lui părea că-mi pătrunde mai adânc în suflet și cu atât golul din el se făcea mai mare. Iar în golul acesta grozav un val nevăzut se revărsa cu putere fără să-l poată umplea; ai fi zis că timpul, tot timpul trecut, se reîntorcea clocotind, purtând pe el un lanț de umbre pe care uitarea le desfigurase, dar care începeau să-și ia forma lor de altă dată.

Apoi de odată mă întrebă:

— Tu te duci la înviere?

...La înviere, mă gândii eu, pentru ce? Ce pot eu duce în mijlocul atâtor inimi pline de credință, și ce pot eu aduce de acolo? În mine simții fiorul pe care ți-l dă ruina unui vechi castel și de-abia avui putere să îngân:

— Nu!

— Nu te lasă mama, adăugă el? Și o tristeță adâncă îi învălău privirea, o tristeță care-mi arăta cât de mare i-ar fi fost nefericirea dacă ar fi fost oprit acasă și răspunsei cu vocea tăiată încă odată:

— Nu!

Atunci mirat, neîncrezător, compătimitor, abătut, mă privi cu niște ochi a căror privire părea că vine cu mult mai departe decât lumea noastră. Privirea lui mă turbură, mă ameți, mă învinse, și rămăsei sub ea fără să pot face o singură mișcare.

— Nu te duci la înviere? Nu vrei să te duci?

Să nu vezi, să nu auzi, să nu simți nimic. Să fii departe de misterul care se revărsa în sufletele tuturor, de lumina orbitoare a lumânărilor, de glasul măreț al clopotelor, de mirosul cald al tămăiei și al cerei. Pe ulițele întunecoase nu vei trece tremurând în

răcoarea nopții, sub mâna protectoare a unei mame mari, strângând la piept cu evlavie o evanghelie de ceară, strângându-te tu însu-ți lângă ea în fața vreunei umbre, grăbindu-te cu nerăbdare. Nu vei simți intrând în mijlocul atâtor chipuri fantastice luminate, fiorul cald al bucuriei adevărate, nu vei privi icoanele pe care buzele tale curate le-au atins altă dată, nu vei auzi glasul adormitor al preoților ce parcă te învăluie și te ridică cu el spre bolta întunecoasă a bătrânei catedrale, unde o ceată de îngeri își fâlfâie hainele lor albastre și părul lor blond ca aurul. Nu vei simți frământarea tuturor celor din jurul tău, bătaile inimei tale, tremurarea ușoară a mâinei încălzită de ceară și asprimea ocrotitoare a stranei înalte, în care toată ființa ta se pierde și din care crește toată fericirea ta. Și nu te vei întoarce grăbindu-te din nou spre casă, ținut de mâna și sub privirea liniștită a celei care te-a adus, oprindu-te din când în când ca să nu ți se stingă flacăra de adierea primăverii și purtând în ochii tăi, în care zâmbetele și lacrimile se confundă, cea mai desăvârșită încântare. Și în patul tău alb nu vei adormi sub un ochiu plin de iubire și de grijă, ducând cu tine dincolo de lumea reală tot decorul lumânărilor, podobabelor, chipurilor felurite și icoanelor sfinte, înșirate ca pe o pânză imaterială și fără sfârșit.

Și glasul acesta se făcî o șoaptă ce se apropiase atîta, încât mi se părea că pornește din mine. Și acest copil care nu vorbea ca toți copiii, pe măsură ce-l priveam, mi se părea că-l cunoșteam tot mai bine. În jurul lui oglinda, scaunele și draperiile greoaie se deșteptară de odată. Un fior mă străbătî și-mi auzii glasul care-l întreba:

— Copilul meu necunoscut, cine ești?

Iar el se oprî o clipă și cu fața serioasă pe cât putea să i-o îngăduie vârsta lui, îmi răspunse deslușit:

— Sunt, Mihail Cruceanu din clasa I primară.

Tresării... Afară se auzeau clopotele. În jurul meu întunericul eră desăvârșit. Mă ridicai pe dibuite. Mănele, capul, corpul și sufletul îmi erau grele. Și fără sgomot, tăcut, neînțeles, mă îmbrăcai, pornii spre biserică, mă așezai într'o strană, cu lumânarea aprinsă, și toată noaptea zării în fața mea copilul blond cu gulerașul alb ce ținea ca și mine o lumină izvorând dintr'o evanghelie de ceară.

Mihail Cruceanu

BIBLIOGRAFII:

- Ch. Dickens; *O femeie ciudată*, în Bibl. „Luceafărul”. Buc. 20 bani.
 N. Chicioreanu: *Particularités de la langue française a l'usage des Roumains*. Brăila, 3 frs.
 Raportul anual al soc. acad. „România jună” din Viena.
 Carlo Cafiero: *Capitalul de Karl Marx* (precurtare). În Bibl. Sociologică. Buc. 911. 15 bani.
 Constant. Teodorescu: *D'ale tinereții*. Buc. 911. 65 bani.
 V. Mihăilescu: *Directorii școalelor secundare*, Tig. „Neamul românesc” 1 leu.
 G. D. Scraba: *Revistă de studii sociale* (anul I. No. 2) 1.50.
 —București.

IMN FRUMUSEȚEI

*Venit-ai din înaltul cer sau din nemărginire,
 Frumusețe? Infernalu-ți și divinul
 Ochiu, țeară bine și nelegiuire,
 Și de-aceea, tu te poți asemui cu vinul.*

*În ochiul tău cuprinzi apusul și-aurora;
 Și ca o seară furtunoasă 'mprăști mirezme 'n zare;
 Săruturile-ți sunt balsam, iar gura ta amfora
 Ce dă eroului temere și-unui copil îmbărbătare.*

*Leșit-ai din adâncuri sau te cobori din astre?
 Demonul, ca un câine, e-n urma fusteii tale;
 Tu semeni la 'ntâmplare plăceri ca și dezastre
 Și nedând seamă de nimic, tu toate pui la cale.*

*De morți, de-asupra cărora pășești, tu îți bați joc,
 Iar Groaza este juvaeru-ți cel mai prețios,
 Și dintre toate, Omorul, neprețuit breloc,
 Pe pântecetele tău semeț, dansează drăgăstos.*

*Efemera, înspre tine,—flăcără,—sboară orbită,
 Pâlpâind în focu-ți, piere binecuvântându-l.
 Amantul ce palpită plecat spre-a sa iubită,
 E par'c'un muribund ce-și mângâie mormântul.*

*Ce-mi pasă însă de vii din cer sau din infern,
 O, Frumusețe! monstru temut, enorm, nevinovat!
 Dacă surâsul, ochiul și picioru-ți drum mi-aștern
 Spre Infinitul drag ce nu l'am cunoscut vre-odat'.*

*Ești înger sau sirenă,—ce-mi pasă? satanică, divină,
 Ce-mi pasă dacă faci,—făe cu ochi de catifele,
 Ritm, parfum, vâpae, neasemuita mea regină!—
 Lumea mai puțin hidoasă, clipele mai puțin grele.*

(În românește de Const. Beldie).

Charles Baudelaire

MOARTEA SĂRACILOR

*E Moartea care-alină și vai—însuflețește.
 Este limanul vieții, nădejdea cea din urmă
 Care ca un balsam ne'naltă, ne-amețește
 Ne dăruiește vlagă, durerile le curmă.*

*Departa, prin furtună, zăpezi și promoroacă,
 În zarea 'ntunecată, e focul ce sclipește.
 E hanul unde gloata trudită și săracă,
 Găsește ospătare, adoarme, s'odihnește.*

*E luminosul înger ce'n mâni vrăjite are
 Extaticele visuri și-a somnului uitare.
 E așternutul celor sărmani, goi, fără haină.*

*Este cereasca slavă, e roditoarea țară,
 E patria străbună, e mistica comoară,
 E porticul ce duce la Cer, eterna taină.*

(în românește de J. Botetz)

Charles Baudelaire

UN DAR DE PAȘTI

Il chemă Paul; o chemă Nina, dar fusese rebotezată, din picăturile unei cupe de șampanie, cu porecla de „Floarea Soarelui“. Ce-i soarele? un ban de aur, cum a spus-o un lunatic, Cyrano de Bergerac. Și cum ea se întorcea după aur ca și Floarea Soarelui după soare, i se dete numele acelei flori.

De ce se iubeau? Intrebați pe Chamfort. Cum se cunoscuseră? Nu știu. Nu știau nici ei măcar. Intr'o dimineață, s'au deșteptat nespuse de mirați că stau unul lângă altul. De atunci au rămas împreună. Femeile pierdute păstrează totdeauna în ele un colțisor primitiv ca într'o pădure virgină. Cel care se rătăcește în ele mai găsește încă flori cari au ca toate florile uitate parfumul și picătura lor de rouă. Paul o iubea și mai mult din clipa când intrase la un teatru ca să joace rolurile de amoroze pe o notă falșă. Iubirea asta făcuse din el un demoniac. Se afișă cu ea pretutindeni, își uitase pe ai lui și aruncă banii pe ferestre.

Intr'o seară Nina îl luă cu ea la o prietenă. Ii eră urît să se culce pe când ceilalți petreceau și vreă să-și arate buchetul pe care i-l aruncase cineva, din întâmplare, pe scenă. Intr'un salon se dansa, într'altul se jucă cărți. Nina găsi că nu e de ajuns de decoltată pentru a putea dansa, de aceea se așeză la masa de joc și zise moale:

— Joc pe buchetul meu.

Un cronicar la modă ținea bancu. Privi de două ori pe noua venită și zise:

— Renunț la banc; cine vreă în locul meu?

De sigur că socotea că buchetul nu făcea cât cei o sută de lei de pe masă.

— Iau eu și bancu și buchetul, zise un bancher evreu.

Jocul urmă și valoarea buchetului crescù la cinci sute de lei. Paul, pe jumătate surâzând, pe jumătate furios, zise:

— Țiu o mie de lei.

Nina îl încurajă cu privirea. Bancherul dete cărțile pe față. Câștigase.

— Două mii! zise el privind pe Paul în față.

— Primesc! zise îndrăgostitul.

De data asta, bancherul fu nevoit să schimbe trei cărți, dar tot câștigă.

— Cine ține patru mii? zise el cu un ton nepăsător.

— Eu, răspunse rece Paul.

Câteva minute după aceea jocul, ajunsese la șaisprezece mii de lei. Paul se gândea că dacă mai perdeă odată nu avea unde găsi banii pierduți. Ridică ochii și privi lumea care părăsise dansul ca să privească lupta aceasta pe un buchet. Căută să suradă și se legănă șuerând ușor pentru a-și ascunde emoțiunea.

— Nu alergă după banii pierduți, îi zise cineva în spatele lui.

— Nu alergă după banii lui, ci după buchetul meu, zise cu modestie Nina.

Bancherul puse cărțile pe masă ca un om care s'a săturat.

— Cred că n'ai gândul ca să încetezi jocul? îi zise Paul.

— Cred că n'ai gândul să continui până la ziuă? răspunse bancherul privindu-l țintă.

— Dă-mi atunci buchetul.

— O! Asta nu!

— Bine, mai sunt câteva cărți, aidem până la sfârșit.

— Fie.

Jocul continuă. Dacă bancherul mai căpăta o damă, câștigă. Paul își simțea fruntea și buzele crispate în aceeași mișcare dureroasă și tremurătoare. Nu îndrăzneă să privească pe Nina, căci ea eră aceia care-l aruncase pradă frământării. Privea cu încăpățănare postavul verde al mesei întunecat de umbrele fețelor spectatorilor care-și opreau răsuflarea și așteptă să vadă riga care ar fi îndreptat toate fanteziile nenorocului care-l urmărise până acum.

— Ce bine joacă Paul, zise Nina vecinului ei; uite-te, nici nu clipește măcar.

— Cred și eu, răspunse vecinul; dacă nu iese riga îi rămâne cel puțin o damă care să-l mângâie.

Bancherul dete cartea pe față. Eră o damă de pică.

— Trezeci și două de mii de lei! strigară cei dimprejur.

Bancherul întinse buchetul lui Paul.

— Ți-l dăruiesc.

— Domnule, zise Paul cu dispreț, dar luând buchetul, o să ți-l plătesc. Care-i adresa d-tale? Bancherul îi dete cartea lui de vizită.

— Bine! mâine la prânz îți voi aduce cele trezeci și două de mii de lei.

Paul se apropie de Nina.

— Mergi?

— De acum!

— E ceasul unu.

— Nu vreau, am chef să dansez.

— Cum, vrei să dansezi? Ești veselă că am pierdut atâți bani. Na-ți buchetul.

— Îți mulțumesc, zise ea, luând buchetul și privindu-l cu atenție ca să vadă dacă nu găsește vreun bilet de bancă în el; dar eră învălit tot cu hârtia de mai înainte.

— Vrei să dansezi cu mine, Paule?

— Nu.

— Bine, adio!

— Adio!

— Când vii să mă vezi?

Dar Paul nu răspunse și plecă repede pe ușe. Nina mirosi buchetul, făcù o „piruetă“ și începù să valseze singură.

Afară noaptea eră splendidă, stelele aprinse luceau pe cerul de Aprilie. O adiere ușoară mângâia fața lui Paul și părea că-i suspină vorbe de iubire. O umbră trecù pe lângă el șoptind. La început n'o băgă în seamă, dar mai târziu se gândi la ea: eră oare umbra aceasta mângâierea care împarte sau care vinde surâsuri și pândește pe desnădăjduți ca să le

atingă fruntea și să le spue că chiar după ce au perdut totul le mai rămâne o magică rațiune de a fi: neînvingul farmec al buzelor, beția sărutărilor cari cântă plăcerile iubirei, în seara această îmbătătoare de Paști, sub pupilele de aur îngăduitoare ale stelilor?

E Paștile, gândi el și-și impută uitarea aceasta. Nu pentru vreun motiv creștinesc, ci pentru că—o slăbiciune omenească!—nu-i dase Ninei nimic în dar. Acum eră prea târziu pentru așa ceva. Trecea printr'o piață în care lumina puternică a lampelor electrice scaldă colțurile cele mai ascunse și făcea din neregularitățile împrejurilor un decor original. Câteva fete tinere își plimbau coșulețele lor cu flori risipite fără pregătire, fără cochetărie: cărnuri de petale trandafirii se legănau, sensuale, pe tulpinile lor plâpânde, altele rezumau în încrețitura petalelor lor sărutări arzătoare. Violetele se aplecau peste marginile trestiei împletite, o impregnau de suflarea lor care sburătăcea în aer, deosebită de toate celelalte, dulce, pătrunzătoare și odihnătoare ca și sfiala copilărească a corolelor lor cari nu îndrăzneau să se deschidă. Vânzătoarele acestea de flori aveau ochi frumoși și gesturi nebunaticе. Il înconjurară pe Paul, și îi strecurară în măneci, în buzunare, în deschizătura jiletcei buchete mici de douăzeci de bani, pe cari el le luă de dragul privirilor drăguțe cari ofereau și al mâinilor micuțe cari cereau.

Își adună toate buchetele într'unul singur și porni mai departe. Cu toate simțimăntele contrarii de cari eră muncit, cugetă. Se simțea atras de dorința de a o vedea pe Nina, acasă la ea și îi eră necaz că o mai dorește după nesimțirea pe care ea i-o arătase. Ori cât ar fi de numeroși stăpânii, totuși nu-i decât o singură sclavie adevărată: aceia a unei metrese. Se întoarse.

Eră întocmai ca acel călător din poveștile germane care aveă, înhămați la trăsura lui, calul negru al unui demon și cel alb al unui înger; nu-i putea pune niciodată la același pas; când unul se potolea, celălalt se speria și îl târa spre prăpastie.

Acasă la Nina, toți dormeau. Paul sună de trei ori, dar nu i se răspunse. Sună iar; servitoarea deschise.

— E sus? întrebă el urcând scara.

— O, domnule! nu mai știu nici eu. Cuconița a intrat, apoi e eșit, apoi iar a intrat și iar a eșit. Mi se pare că i-a plăcut astăseară vinul mai mult ca de obicei, căci vedeă dublu; mi-a dat cinci lei zicându-mi: „Na zece lei“. Își repetă înaintea de culcare două roluri deodată și-mi spuse că altă dată să nu-i mai pun două paturi.

Paul trecu fără să o asculte. Nina dormea adânc cu lumânările aprinse. O ghiată eră pe pat, una sub canapea, o jartieră în gura sobei, un ciorap pe capul unui bust de pe masă. Rochia, pătată de cafea, zăcea pe covor. Paul trecu fără respect peste ea; se apropie de pat, ridică o lumânare deasupra capului și privi pe scăpata din orgie. Eră pe jumătate descoperită sub cămașa ușoară de batist. Nu aveă în totdeauna că-

măși de zi, dar nu-i lipseau niciodată cămășile de noapte. Trăia într'un lux neînfrânat, cu datorii pretutindeni, fără rufe în dulapuri dar cu cai în grajd, cu argintării cu numele ei, cu rochii de toate culorile. Intr'un cuvânt ruina belșugului. Paul se aplecă s'o sărute. Ea deschide ochii și-i zice cu o înfățișare mirată.

— Ah! tu ești?

— Adică credeai că poate fi altul?

— Altul? Nu; doarme sub masă la hotel între o sticlă de vin și una de șampanie... Nu-ți fie teamă, sticlele sunt goale amândouă.

Paul se așeză pe marginea patului și-i luă mâna.

— De ce l'ai cunoscut?

— De ce? Fiindcă... așa am voit.

— Taci! mi-e milă de tine, căci dacă ai ști ce spui, ți-ași sparge capul. Cum! în clipa când eu perd câteva zeci de mii de lei ca să răscumpăr buchetul tău, tu te arunci în brațele altuia ca să-ți restabilești bugetul?

— Ai venit aici ca să mă superi?

— Am venit fiindcă te iubesc.

— Și eu nu te iubesc?

— Mi-o spui asta după ce vii din brațele altuia?

— Ei dragă, în petrecerile astea de noapte nu-ți dai seama bine de ce faci... Cred că nu m'ai deșteptat ca să-mi faci complimente de astea... Și apoi nu te privește.

— Fugi, mi-e scârbă de tine, plec, strigă el și se sculă cu fața spre masă, pe care zări un ou de aur cizelat într'o înlănțuire de amoruri. Il luă în mână și se întoarse spre ea.

— Cine ți l'a dat ăsta?

— Unul care s'a gândit că azi e Paștele.

— Cine e acela?

— Nu-l cunoști nici tu și nici eu... intim.

— Atunci de ce-l păstrezi?

— Ca să mă mângâi de nebulia ta care te-a făcut să pierzi într'o jumătate de ceas ceia ce eră de ajuns ca să-mi dăruiești mie ca dar de Paște.

— Uite darul meu, zise el cu fața tremurând de cele dintâi porniri ale furiei, întinzându-i buchetelele de flori. Nina se ridică cu cotul rezimat de pernă, luă florile și i le aruncă în față.

— Știi că ești nostim! Pentru că te-am respectat și nu am petrecut noaptea cu unul care eră în drept să mă câștige, căci îți câștigase banii și-ți înapoiase buchetul, pentru că i-am primit cadoul și l'am refuzat pe el, îmi faci imputări?

Paul luă oul de pe masă, îl aruncă jos și îl turti sub picioare.

— Mulțumesc! Atât îmi mai rămâne, zise Nina liniștită.

Lui Paul îi fu rușine și de ea și de el însuși. Luă din buzunarul hainei câteva hârtii de douăzeci de lei, i le aruncă și eși fără să privească înapoi. O! lașitate a inimei! Abia fu în stradă și privi pe fe-reastră. Nina stă în genunchi pe covor și adună, cântând, hârtiile.

.

A doua zi eră petrecere acasă la Nina. Eră ziua nașterii ei. Ii sosiră buchete din toate părțile. Nina eră fericită: triumfă la teatru, triumfă în oraș, triumfă deasupra demimondenelor sezonului. Eră la masă doisprezece. Paul ar fi fost al treisprezecelea dar Nina eră sigură că după plecarea lui din noaptea trecută, n'ar fi căutat să se reîntoarcă așa iute.

Masa eră la început; un servitor îi aduse un buchet și o scrisoare. Recunoscu scrisul lui Paul. Ii fu teamă să n'o anunțe că va veni la masă. Ce s'ar fi făcut ea care nu vreă să fie treisprezece. Aruncă buchetul pe un scaun și deschise scrisoarea. Voi s'o citească, dar se răzgândi și o dete vecinului rugându-l s'o citească cu glas tare.

„Bucură-te, Nino! N'o să-mi mai vezi figura care făcă umbră fericirii tale. Când vei citi rândurile astea eu voi fi în altă lume de unde nu-ți fie frică că mă voi mai reîntoarce. Arde-mi scrisorile și ca să nu te înnece fumul lor miroasă buchetul pe care ți-l trimet. Adio! fii fericită așa cum socotești tu și adu-ți aminte că ne-am iubit. Nu mă omor pentru că n'am cu ce plăti datoria de joc, ci pentru ca să-ți dau cel mai frumos dar de Paște pe care l'ai fi putut primi: dispariția mea în clipa când nu-ți mai serveam la nimic. Ai să dai hoitul meu la o parte cu piciorul și o să dai altuia dragostea care mi-a dat mie moartea. Paul“.

— Cum? exclamă Nina, s'a omorît? S'a omorît de ziua mea! Nu puteă s'aștepte până mâine? Mizerabilul!

Ioan Dragu

POEME¹⁾

*Intristarea mea e-o gingașă terasă
Unde visul blând întârzie spre seară
Indemnat de-albastra umbră ce se lasă
Liniștită pe-acest colț de primăvară*

*Peste care roze roșii împletite
In ghirlande 'nflăcărâte își risipesc
Prețiosul lor parfum pe poleite
Trepte largi de-albastru 'mpărătesc.*

*Dar cum albul vis al meu stă răzimat,
Gânditor, de o coloană de porfir,
Beat de cerul ce 'n amurgul 'nflăcărăt
Somptuos e ca o purpură de Tyr,*

*O romanță se înalță 'n depărtare
Pătimașă ca o dragoste târzie
Și 'n adâncă sa durere arzătoare
E o lume sbuciumată ce mă 'mbie.*

*Ci vrăjit de voluptoasa inserare
Leneș mâna mea subțire-o las să cadă,
Netezind în călduroasă desmierdare
Eleganta și lucioasa balustradă.*

1) Din volumul *Cântecul Toamnei*, *Serenade Demonice* (în depozit la Ad-ția revistei noastre).

*Căci de plânge pasiunea 'n depărtare,
Visul meu la umbra albelor arcade
Infrățitu-s'a cu blonda intristare
Sub surâsul blând al serei care cade.*

*In parcul torturei se sting crisanteme
Se sting ca uitate și triste poeme
Și rozele moarte în brazde-ofilite
Au pus în parfumuri suprema tortură.
— Eu văd ochii limpezi ai dulcii iubite
Și 'n albe petale suava-i făptură.*

*Un sunet de clopot din turlă se frânge
Iar toamna 'ntristată cu clopotul plânge
Și 'n crengi cântă vântul un imn de 'ngropare
Pe când ca 'ntr'un giulgiu se 'nvăluie dealul.
— Aud șoapta dulce din teii în floare
Și glasu-i în care răsună cristalul.*

*E rece amurgul ce cade a lene
Vrăjit de acorduri de vechi cantilene
Și 'n ceață se plânge un viers trist pe coarde
Pe coarde 'nvechite de negre ghitare.
— Ah, viersul aceasta în sufletu-mi arde
Și 'n notele pale e-o 'ntreagă serbare!*

Stefan Petică.

DOUĂ FEMEI

Una eră albă ca luna lui Sfântu Gheorghe, n'a visat nici când cu Chopin și n'a băut nici când Cordial Médoc, eră plouată de vijelia vremii și în ochii ei vorbeau somnurile negre ale durerilor. Asă sunt femeile cari se nasc din furtună și care dispar în noapte fără gesturi de protestare, care nu lasă în urma lor plânsuri bine crescute și rudenii induioșate.

A doua eră fericită ca o sultană, care-și spală lenea în cadă de aur în părul eră pieptănată odihna și în fruntea ei senină râdea bucuria bucuriilor, haina ei eră de mătăasă și papucii ei erau de argint—asă sunt femeile care vin din soare, care să scaldă în baia fierbinte a poftelor și care dispar frumoase ca visurile și în urma lor rămâne amintirea parfumată.

Aceste două femei s'au întâlnit odată pe stradă. Pe stradă fierbeă viața—curgeau țantele, gândurile și înaintau oamenii și poftele lor—pe stradă eră primăvară albastră, coaptă, caldă și erau strălucite fețele și palatele, căci în aer clocoteă sălbateca cântare a învierii... A 'nviat natura din letargie, s'au desfăcut șiroaele și inimile astfel e primăvara, când râd toate, căci nu se oprește nimenea la vitrina în care scânteiază sicriuri de aramă...

Pe stradă eră cântec și melodii adânci, și lumea

elegantă umblă fericită, și eră atâta soare și atâta primăvară...

În biserici dormea rugăciunea, căci afară s'a trezit rugăciunea flămândă a dragostei—eră primăvară, când toate se iartă, toate cresc și toate-s mai frumoase, când toate-s mai calde și toate-s strălucite...

Pe stradă s'au întâlnit cele două femei.

Femea cea palidă se ducea pe stradă grea de plânsuri și ușoară de bucurie—în mintea ei plângeau copiii rămași acasă flămânzi și betegi, în ochii ei vedeă fața stoarsă și gălbuie a bărbatului ei, pe care l'a doborât la pământ o roată de mașină—femeia cea palidă se ducea tristă și sfioasă pe stradă, căci în pașii ei umblă foamea, foamea și suferința, și vai, grei sunt pașii aceștia...

Femeia cea fericită și aprinsă de mirosul trandafirilor, se ducea pe stradă parfumată, se ducea sătulă și îndestulată, căci acasă aveă palat și lachei și clavier și cai și aveă felinare în grădină, căci nu-i plăcea întunecimea, nu-i plăcea să coboare în beciul întunecos—femeia bogată eră frumoasă și elegantă și tânără, căci aveă bărbat bătrân și copii n'aveă, ei nici când nu i-a plâns în ureche iubirea de copil, căci în urechea ei numai ofițerii își sărutau șoaptele lor...

Și când s'au întâlnit, femeia cea flămândă și sdrențuroasă a privit cu privirea ahtiată la femeia cea sătulă—și femeia cea elegantă s'a mirat că vede o față așa de tânără și așa de plină de suferință—și femeia cea slabă de nopți nedormite și frântă de lacrimi, zise cu glas stins, de care numai la înmormântări poți auzi:

— Doamnă frumoasă, acasă cinci copii flămânzi“... Și când zise: „flămânzi“, o podidiră lacrimi mari, căci îi eră rușine că sunt flămânzi copiii ei...

— „Cinci copii flămânzi“... Și bărbatul meu e schilăvit de mașină.... Ajută-mă!...

Și n'a mai zis nici un cuvânt, doar vorbeau ochii ei frumoși de foame, căci foamea ucide din ochi toate patimile și lasă numai focul iubirei în ei.

Și femeia elegantă, ștergându-și cu batista gura roșie de vinul sănătății—căută un ban de aramă și dând banul de aramă femeii flămânde, s'a dus mai departe....

Și femeia cea flămândă simțea că o arde 'n mână banul de aramă. — „Ban de aramă și cinci copii flămânzi....“ „Ban de aramă, cu care nu poți cumpăra decât o cutie de chibrituri... „Ban de aramă“... Și vorbea, râdea, hohotea banul de aramă în mâna ei....

Femeia cea elegantă s'a dus... În urma ei n'a rămas decât parfumul și banul de aramă și strada eră strălucită și femeia cea săracă simțea că în banul de aramă ține un suflet gol de femeie bogată.

Așa s'au întâlnit două femei pe stradă. Una a venit ca să cerșească milă și a doua s'a dus ca să-și aș-

tepte amantul. În una umblă durerea și în a doua umblă dragostea.... Una s'a trezit înconjurată de cinci guri flămânde și a doua s'a trezit în pat de mătăasă, trezită de-o camerieră discretă... Una s'a îmbrăcat în sdrențe ca să se ducă pe stradă, căutând pâne acolo și a doua s'a dus pe stradă fericită, căci ea pe stradă vedeă altfel aerul și viața și primăvara....

Așa s'au întâlnit.

S'au întâlnit două femei pe stradă. Una aveă suflet și dureri și cinci copii—a doua aveă mătăasă și lachei și bărbat bătrân—dar sufletul ei eră un ban de aramă, pe care l'a aruncat nepăsătoare în mâna unei flămânde.

Cluj.

Emil Isac.

CEL MAI BUN PRIETEN...

Cel mai bun și poate singurul prieten care nu-mi va voi răul niciodată! O tovarăș al zilelor de tristețe și singurătate, al zilelor mohorâte și înourate—ca și al zilelor când bate vesel soarele în ferestre, tu niciodată nu mă părăsești! Nu te văd, dar te simt plutind veșnic în jurul meu. Târziu, spre miezul nopții, când lumina slabă a lămpii aruncă prin odae palori stranii—cu sufletul sbuciumat, chinuit de veșnica întrebare ce ne înfioară pe toți—ochii mei te cată prin ungherele posomorâte unde lumina moare. M'aștept să răsară din penumbră și ochii mei halucinați să prindă eterica formă a întruchipării sale,—o tovarăș al zilei de ieri și călăuză a zilei de mâine, tu, veșnic aproape și așa de îndepărtat, tu bunule prieten, etern *vis* al vieții! Peste patimile și dorurile mele tu țevi pânza fină a fanteziei. Tu lași speranții drum larg și poteci neumblate și pentru fruntea încrețită ești mâna binecuvântată care mângâie și alintă. Când, cu ochii perduți în depărtări, stau așa nemișcat—cu sufletul plin de îndoiala veciniceii așteptări—tiptil te strecuri ca și când ai voi să înșeli un copil bolnav și din tina asta trecătoare iei pe aripele tale ușoare sufletul meu. O, și când pleoapele se închid și mă cuprinde somnul, deschizi larg porțile împărăției tale fără granițe. Și atunci din noaptea pleoapelor închise—înnaintea mea răsare o lume nouă, o lume în care lacrimile nu sunt lacrimi, în care speranța nu moare niciodată și fericirea nu e așa de scurtă.

Atunci nu mai te simt, sufletul meu și cu tine nu-s decât o singură ființă, prin tine trăesc bunule și nedespărțitule prieten, tu *vis* etern al vieții și taină nedeslegată a morții...

N. Stănescu

BIBLIOGRAFII:

A apărut fascicola 4-a vol. V din *Studii Filozofice*, organul Societății de studii filozofice din București, sub direcțiunea d-lui C. Rădulescu-Motru, cu următorul cuprins: *G. G. Antonescu*: Rolul activității practice în educația caracterului; *St. Antim*: Substratul economic al familiei; *Ioan Bucovineanu*: Congresele de educațiune fizică; *I. Brucker*: Bibliografie.

SONET

Sărutul

O clipă, nesfârșită... Și?... Sărutul
Sbură pe buza ta împurpurată
Ca fluturii pe floarea ce-i îmbată...
Și-acum ce-i urma lui?—Nimic. Trecutul....

Dar sfântul tremur din ființa-ți toată
Trezii din vis întreg Necunoscutul
Vieților, ce-și cată începutul
În clipa când vibrezi ca niciodată,

Și-apoi se sting—în veci neascultate—
Ca umbrele, când soarele apune...
Sărutul e-un mormânt de vieți visate.

Tu-ascultă plânsul lor din nopți nebune,
Când clipele-s vârtejuri sbuciumate
De flacără, și spune-ți dorul, spune...

Const Paul

O ȚARĂ A VISULUI

Pe un drum întunecat, pustiu, bântuit numai de îngeri necurați, și unde de pe un tron negru, domnește un Idol numit Noapte, nu-i tocmai mult de când intrai în țara aceasta, întorcându-mă dintr'o nedeslușită și îndepărtată Thulé,—ținut sălbatec și vrăjit care, sublim, se odihnește în afară de spațiu și în afară de timp.

Văi nepătrunse și mări fără de hotare, prăpăstii și peșteri, și păduri ale Titanilor, a căror chipuri se ascund oricărei priviri omenești, din pricina rouei care se anină într'o ceață de mărgăritare; munți cari se prăpăstesc de-apururi în mările fără țărături; mări cari fără odihnă râvnesc să se ridice spre cerurile aprinse; lacuri cari își întind la nesfârșit apele lor singuratice, singuratice și moarte,—apele lor liniștite, liniștite și înghețate de zăpada crinilor aplecați pe luciul lor.

Aproape de lacurile acestea cari își întind astfel apele lor singuratice,—singuratice și moarte, tristele lor ape, triste și înghețate de zăpada crinilor ce lăncezesc; pe de-asupra munților, de-alungul râurilor cari murmură în taină, cari murmură neîncetat, pe sub pădurile cenușii, în mlaștinele prin cari se târăște broasca și salamandra, pe-aproape de lacurile și bălțile sinistre bântuite de Stafii, pe-aproape de fiecare din cel mai blestemat loc, în fiecare din colțurile cele mai lugubre, călătorul întâlnește, înspăimântat, Umbrele învăluite ale Trecutului, fantome înveșmântate în lințoliiurile lor, cari se dau în lături și suspină trecând pe lângă cel ce se plimbă pribeag, —chipuri albe și învăluite de prieteni pe cari agonia i-a dăruit de mult Pământului... și Cerului.

Pentru sufletul ale cărui dureri formează o le-

giune, acesta este un ținut liniștit și mângâietor; pentru spiritul care pășeste prin umbră, acesta, oh! acesta este un Eldorado! Călătorul care îl străbate nu poate însă,—nu îndrăznește să-l privească în față; tainele sale nu se înfățișează niciodată slabului ochiu omenesc care nu e închis; așa poruncește regele său, care a oprit să se ridice asupra-i pleopa înciucurată; iată de ce sufletul întristat care trece pe acolo nu-l privește decât prin sticle întunecate.

Pe un drum întunecat, pustiu, bântuit numai de îngeri necurați, și unde un Idol numit Noapte domnește de pe un tron negru, nu-i mult de când ajunsei la vatra mea, întorcându-mă din acea nedeslușită și îndepărtată Thulé.

(în românește de Const. Beldie).

Edgar Poë

CRONICA ȘTIINȚIFICĂ

O NOUĂ CONCEPȚIE DESPRE LUME

Științele pozitive nu s'au mărginit numai la cercetarea fenomenelor, cari intrau în cadrul lor de observație; ci au căutat să meargă și mai departe, ca din concluziile dobândite să sintetizeze adevărurile generale, puind astfel bazele unei *filosofii speciale, științifice*.

Ei bine, această *filosofie specială* a avut o influență hotărâtoare asupra *filosofiei generale*, care caută să îmbrățișeze în cadrul ei, sintetizarea celor sintetizate de științele pozitive; cu alte cuvinte, studierea adevărurilor prime, generale și invariabile, cari sunt la baza tuturor manifestărilor lumii noastre externe și interne.

Așa că de unde odinioară filosofia generală se mulțumea în rezolvirea problemelor sale relative la om, la natură, la viață, etc., numai cu ceea ce mintea ingenioasă a filosofului putea să-i procure prin observația *empirică*, asupra acestor domenii lipsite de o experimentare directă; astăzi din contra, ea, nu caută să-și bazeze concluziile, decât pe adevărurile trase din cercetarea obiectivă a științelor pozitive; puindu-se sub egida și disciplina științifică...

Astfel întrebării: *dacă mai sunt și alte lumi locuite, în afară de pământ*,—întrebare, care a frământat mințile atâtor spirite superioare, privind cerul înstelat în nopțile tainice și liniștite,—nu i s'a putut da în decursul vremurilor, decât un răspuns vag, de către filosofia generală,—pe „un graiu neînțeles, și greu de tradus în limbajul comun“, cum s'a exprimat, cu drept cuvânt, marele cugetător din Königsberg...

Însă astăzi, grație *filozofiei speciale, științifice*,—concepțiunea despre lume, despre infinit, despre viață etc., pare a căpăta forme mai precizabile, mai accesibile limbajului comun!...

Așa că, întru cât privește întrebării puse mai sus: „dacă mai sunt și alte lumi locuite, în afară de pla-

neta noastră?...“ grație progresului științei astronomice, pare a i se fi dat, dacă nu un răspuns hotărâtor, dar cel puțin unul clar, temeinic și verosimil...

Acest lucru îl putem constata, cetind lucrarea d-lui Scheiner, directorul observatorului din Postdam: „*L'Habitabilité des mondes*“; operă, pe care mi-o propun a o împărtăși prin acest articol, și aceloră dintre cetitori, cari poate și-au simțit mintea frământată de aceiași întrebare: *Mai sunt oare și alte planete locuite?*

II.

În rezolvirea acestei dificile probleme, autorul își ia ca punct de plecare: *chestiunea aparițiunii vieții pe pământ.*

Însă în această privință, autorul se găsește în fața a trei ipoteze: 1°) că aparițiunea vieții pe pământ nu poate fi decât opera unui act creator al unei *Ființe Supreme*; teza susținută de Biblie și de filosofia ateistă contemporană.

Însă d-l Scheiner, înlătură din discuție această ipoteză simplistă, sub motivul, că este dificil de a-i da o sancțiune științifică, fiindcă scapă cu totul de sub controlul legilor naturale; neputându-ne da seamă: dacă acest *act creator* s'a produs numai o singură dată; dacă s'a reproduș în repetite rânduri, sau dacă se mai reproduce astăzi undeva...

2°) A doua ipoteză—cu oarecare temelie științifică, că, viața pe pământ nu poate fi, decât rezultatul unei generațiuni spontanee; adică formațiunea moleculelor materiale ale organismului de specia cea mai rudimentară—din care apoi prin evoluțiuni continue s'a ajuns la complexitate de forme de astăzi, —nu este decât opera unor anumite împrejurări cosmice speciale.

Dar și această ipoteză a filosofiei naturaliste e înlătură d-l Scheiner—pentru că aceste împrejurări cosmice, primordiale, din cari s'au născut viața pe pământ, scap de asemenea controlului științific; căci e greu de a putea determina acest moment, când s'a putut trece dela viața inorganică la cea organică, dela lumea neînsuflețită la cea însuflețită.

3°) În sfârșit autorul înclină spre a treia ipoteză: a aducerii prin spațiu a germenului vieții..., —de altmintelega o ipoteză tot așa de problematică ca și celelalte,—însă: „spațiul, zice, d-l Scheiner, poate avea în sânul său materii organizate sau capabile de a se însufleți, dacă anumite condițiuni cosmice se prezintă“.

Și el își motivează ipoteza prin următoarea observație biologică: „viața este strâns legată de materie, și anume de materia organizată. Numai din această asociație a forței cu materia organizată a putut să rezulte manifestările vitale dela microscopica amphibă până la om!“

De sigur că argumentul d-lui Scheiner e tare și foarte seducător —dar lasă totuși o porțiță de în-

doială asupra puterii exterioare, care a înrăurit asupra acestei asociațiuni între forță și materie, dându-i scânteia vieții... Este ea opera unui act creator divin?... Este ea pur și simplu opera cosmosului?... Știința până acuma n'a putut nimic preciza, nici a ajunge la ceva precizabil.

Totuși autorul, se încearcă a merge mai departe în rezolvirea problemei sale și arată că, pentru a avea loc această asociațiune între forța vitală și materia organizată, se cer anumite condițiuni cosmice, cari, pentru simplificarea chestiunii — se pot reduce la următoarele trei esențiale: *o atmosferă gazoasă, o temperatură normală și un element lichid: apă.*

1°) Biologia a arătat până la evidență, că pentru dezvoltarea ființelor organizate dela cele mai simple până la cele mai complexe, este numai decât nevoie de o *pătură gazoasă* (atmosfera) în a căruia compoziție trebuie neapărat să între într'o anumită măsură: oxigen, carbon, și azot—pătura gazoasă care are o dublă funcțiune: reține căldura soarelui, și servește ca element necesar respirațiunii, fie a plantelor, fie a animalelor.

2°) Este de asemenea nevoie de o *temperatură normală* între—50°—+100°, temperaturi între cari s'au constatat fizicește că animalele și plantele pot să trăiască.

Sub aceste două limite viața nu-i posibilă, prin faptul că actul de reproducere nu se poate efectua.

Astfel s'a constatat că un grăunte de popușoiu, care stătuse 5000 de ani într'o mumie, pus într'o temperatură normală și în condițiuni favorabile de germinațiune, a dat roade, deci iată o probă, că grăuntele avea în el sâmburele vieții, dar nu a găsit condițiuni favorabile de a se manifesta...

3°) În sfârșit trebuie și un element lichid: *apă*; de oarece s'a constatat că aproape nu-i țesătură organică, care să n'aibă în compoziția ei o picătură de apă.

Și apoi, nu-i posibil un organism, care să se priveze de apă!...

Deci, ca concluzie, materia organizată întrunind aceste condițiuni cosmice, se asociază cu germenii viabili răspândiți în aer—dând astfel naștere vieții...

Astfel că în afară de aceste condițiuni cosmice: atmosfera, temperatura normală, apă, nu poate exista o lume viabilă, ci din contra geniul morței, geniul inerției domnește deasupra abisului întunericului...

III.

Această chestiune a aparițiunii vieții pe pământ rezolvită, autorul abordează dificila problemă: a locuirei sau nu a corpurilor cerești, în afară de pământ, —reducând totul, la această simplă operațiune: cari, din corpurile cerești vor prezintă una din aceste trei condițiuni cosmice esențiale, nu mai poate încăpea nici o îndoială că materia organizată a căpătat o formă viabilă—cu alte cuvinte că viața e deja a-

părută. Încât bazat pe aceste considerațiuni, autorul caută cu ajutorul datelor științifice, pe cari astronomia i le-a procurat, să cerceteze, cari din corpurile cerești—în afară de strâmta noastră lume pământescă—pot prezenta urme de viață.

Și ajunge la următoarele concluzii:

Luna, corpul ceresc cel mai în preajma noastră, după observațiunile astronomice cele mai precise și cele mai recente, s'a constatat că n'are *atmosferă*, prin urmare viața nu poate exista, așa că martora visurile noastre de iubire, poartă în sânul ei o lume moartă!...

Mercur, planeta cea mai apropiată de soare din cauza temperaturii ei insuportabile—(de șapte ori mai mare decât cea de pe pământ)—viața nu poate fi admisibilă;—totuși într'o anumită zonă—aceea unde razele soarelui cad cât mai oblic—e probabilitate, că urme de viață sunt posibile.

Venus, după datele recente astronomice, pare a avea *atmosferă*, așa că posibilitatea vieții nu-i exclusă.

Marșe, acest erou al romanurilor noastre de fantazie—nu mai lasă nici o urmă de îndoială asupra vitabilității sale, din cauză că condițiunile sale cosmice nu sunt cu mult diferite de ale noastre. Și tot așa de optimist este autorul și în privința celorlalte trei mari planete din sistemul nostru solar: *Jupiter*, *Saturn* și *Uranus*; deși după observațiile recente astronomice, se pare că aceste trei planete sunt încă pe cale de a se răci...

Și de aci plecând, d-l Scheiner generalizează, că din optsprezece milioane de stele, cât pot cădea sub luneta astronomică—ca univers vizibil nouă,—sunt numai vre-o sută de mii de planete, cari prezintă certitudinea că sunt locuite.

Deci în afară de lumea noastră terestră, cu viața-i atât de complexă și de variată, iată încă o sută de mii de alte lumi!...

IV.

Încă o întrebare se impune însă, ca curiozitatea noastră terestră să fie pe deplin satisfăcută. Aceste ființe, care le găsim viețuind și în alte lumi (planete), sunt ele oare asemănătoare celor pământene?...

Iată o întrebare, la care doar numai romancierii doritori de nou, de fantazie s'au grăbit să o rezolve în nenumărate și ciudate chipuri, dar pe care știința încă n'a îndrăznit să o abordeze.

Totuși d-l Scheiner—nu se sfiește de a o rezolvi și pe aceasta științificește: el pleacă dela următoarea axiomă: aceleași împrejurări cosmice, nu pot să producă decât aceleași manifestări vitale; încât e foarte probabil că acolo unde condițiunile de viață permit materiei organizate să se însuflețească, ea nu poate îmbrăca decât aceleași forme, cari le-a îmbrăcat și pe pământ.

Dar, rectifică însuși autorul, se prea poate iarăși,

ca în lungul șireag al formelor sub cari se poate îmbrăca materia organizată—să se găsească și abateri dela tipurile pământene, ținând seamă, că și planeta noastră însuși a avut tipuri ciudate, astăzi dispărute; și că nu toate corpurile cerești se pot găsi la același stadiu de evoluțiune.

Ca atare se pot foarte bine găsi în alte lumi (planete) tipuri bizare, cari să ne pară nouă, pământenilor din lumea fantasticului!...

Deci, de acuma universul nu trebuie să ne mai pară un infinit deșert!..., în această întindere fără de hotare, care se chiamă infinit, sunt oaze purtătoare de viață...

De acum nimic nu mai poate înfrâna fantazia și imaginațiunea nimănui, spre a admite formele de viață cele mai ciudate, tipuri fantastice, pe cari abia îndrăzneam să ni le închipuim în lumea poveștilor noastre cu Ilene Cosinzene, cu Feți Frumoși, cu balauri, cu Smei, și cu cai năzdrăvani!...

Nimic nu ne mai îndritue ca să ne fălim, că numai noi, *pământeni*, suntem regii universului; căci cine știe, poate la câteva sute de milioane de kilometri, se găsesc alți regi, cu mult mai puternici și mai inteligenți ca noi, căroro aceste probleme de înaltă filosofie, nu li se par decât niște simple adevăruri banale, comune!...

Hotărît lucru însă, că concepțiile noastre despre lume, despre univers, despre infinit, grație progresului științelor pozitive, încep a deveni mai clare, mai precizabile și mai accesibile înțelegerei comune, —ne mai privind cerul cu privirea speriată, cu inima tremurândă, cu spiritul nedumerit ca strămoșii noștri!

Paris.

E. C. Decusară.

Cărți străine apărute de curând:

H. Galli: *Gambetta et l'Alsace-Lorraine*; Plon-Paris, 3.50. — Général comte C. de Monts: *La Captivité de Napoléon III en Allemagne* trad.; Labitte-Paris, 3.50. — André Billy: *L'Évolution actuelle du roman*; Rey-Paris, 1.50. — G. Duval: *L'Oeuvre Shakespeareenne*; son histoire (1616—1910); Flammarion-Paris, 3.50. — François: *Souvenirs sur Guy de Maupassant*; Plon-Paris, 3.50. — E. Griselle: *Fénelon*; Hachette 3.50. — M. Meunier: *Sappho*, trad. nouă a tuturor fragmentelor cunoscute; Figuière-Paris, 3.50. — J. Churton-Collins: *Voltaire, Montesquieu et Rousseau en Angleterre*; Hachette, 3.50. — Fernand Divoire: *Metchnikoff philosophe; «Entretiens idéalistes»*. 1.25. — Georges Dumesnil: *Le Spiritualisme*; Beauchesne. 1.25. — Ernest Dupré et Marcel Nathan: *Le Langage musical*; Alcan. 3.75. — Paul Dupuy: *Le Positivisme d'Auguste Comte*; Alcan. 5. — L. Jeudon: *La Morale de l'Honneur*; Alcan. 5. — Léonie Bernardini Sjoestedt: *La Révision des valeurs de la Femme*; Flammarion. 3.50 — Edme Tassy: *Le Travail d'Idéation*; Alcan. 5. — Iwan Gilkin: *La Nuit* (poèmes); Mercure de France. 3.50. — Francis Jammes: *Les Géorgiques chrétiennes* (poèmes); Mercure de France. 3.50. — Francis Vielé-Griffin: *Sappho* (poèmes); Biblioth. de l'Occident. 10. — Adolphe Thalasso: *L'Art Ottoman. Les Peintres de Turquie, illustr.*; Libr. artistique internat. — Stephen Crane: *La Conquête du Courage. Episode de la Guerre de Sécession*, (roman) trad. par Francis Vielé-Griffin et Henry-D. Davray; Mercure de France. 3.50 — A. Conan Doyle: *Micah Clarke. Les Recrues de Monmouth*, trad. d'A. Savine; Stock. 3.50. — A. Conan Doyle: *Micah Clarke. I. Les Puritains*, trad. par René Lécuyer; Plon. 3.50. — André Lichtenberger: *Juste Lobel, Alsacien*, (roman); Plon. 3.50. — I. J. Paderewski: *A la mémoire de F. Chopin* (muzică); Agence polonaise de presse. Paris. — Edgard Poe: *Les Lunettes et plusieurs autres contes*, trad. par Georges Clerbois; Sansot. 3. — Oscar Wilde: *Une Maison de Grenade*, trad. d'A. Savine; Stock. 3.50. — Marcel Chevallier: *Les Cataclysmes Terrestres*; Jouve. 3.50. — Henri Coupin: *Lectures scientifiques sur la Physique*; Colin. 3.50. — Emile Gautier: *L'Année scientifique et industrielle, 1910*; Hachette. 3.50.

ÎNSEMNĂRI

Cum ne cunosc Francezii.—La teatru *Gymnase* din Paris se joacă de două luni o comedie a d-lor R. de Flers și G. A. Caillavet, intitulată *Papa*. În această comedie este un rol de domnișoară româncă, Georgina Coursan, pe care îl reprezintă cu mult talent d-na Yvonne de Bray. Rolul domnișoarei românce este din cele mai curioase. Georgina este fida unui om de afaceri, aproape escroc;—din fericire tatăl este mort și deci nu apare pe scenă. Mama Georginei este o damă orientală care mănâncă dulceață și doarme toată ziua. Din fericire nici mama nu apare pe scenă. Georgina este o descrierată care umblă după aventuri. Vorbește și o franțuzească stricată, în felul cum vorbesc persoanele inculte venite de curând la Paris. Sfârșitul comediei aduce pe Georgina să se arunce în brațele unui bătrân, care a avut o tinerețe plină de aventuri amoroase. Căci aceeași încântă pe Georgina, înainte de toate, este luxul și aventurile extraordinare.

Iată tipul domnișoarei românce! După cine îl va fi copiat autorii comediei dela *Gymnase*?

Se înțelege că n'avem intențiunea să protestăm. Artiștii au libertatea să creieze, din imaginație, orișice fel de caractere care convin operei lor,—dar orișicum nu este curios, că rolul domnișoarei dezechilibrată să-l aibă tocmai o Româncă?

Este un document al vremii; fiecare să-l interpreteze cum voiește. Noi ținem numai să constatăm, că iubirea noastră pentru francezi nu se bucură de reciprocitate.—*C. R.-M.*—

Incheierea unei activități.—D. Pompiliu Eliade pleacă dela direcția teatrelor. Se duce fără voia sa, după cum a stat multă vreme peste voia altora.

Lumea o dorea de mult și mulți o așteptau cu o nerăbdare manifestă. D. Eliade n'a fost un director, care să lase în urma lui regrete. Și măcar, lipsa unor astfel de păreri de rău—nu e compensată prin vr'o îndreptare sau prin vr'un folos, ce ar fi putut rămâne dela d-sa. Pentru asta, socotim că d. Eliade e în măsură—cel puțin acum—să fie nemulțumit. Știm intențiunile bune cu care a venit d-sa la direcția teatrelor. Cine i le-ar putea pune la îndoială? Exagerat însă în părerea ce avea despre dânsul, a voit o tovărășie unde putea găsi măgulirea unei vanități prea stăpânitoare, și de aceea actorii nu pot plânge când se gândesc că n-au să mai audă discursurile prețioase ale fostului lor director, nici scriitorii nu se îngrijesc că n-au să mai aibă o imparțială și vrednică apreciere, nici publicul nu păstrează vr'o amintire frumoasă de pe urma acestei îndărătnice și nervoase direcțiuni. Doar, ceata tinerilor cari se înfățișau sfidător în calitate de consilieri ai intransigentului director, vor oftă după zilele frumoase când se desfășurau în bunurile, morale și materiale, ale celei mai dulci puteri. S'au dus. E bine că s'au dus mai de grabă. În definitiv, d. Eliade ar fi putut rămâne în istoria teatrului ca un bun director, de n'ar fi avut nevoie de ei.

Un singur merit îi revine, acela că a știut să nu se atingă de prestigiul actorilor și să nu strice cu nimic armonia frățească de cari au nevoie în slujba lor anevoioasă. D-sa a avut norocul ca sub conducerea d-sale să se poată afirma cel mai de seamă artist al scenei noastre: N. Soreanu. Acesta împreună cu Liciu și secundați de talente reale ca Sturza, Livescu, Niculescu, Toneanu și Nottara, puteau da d-lui Eliade ajutorul necesar ca să lase o urmă frumoasă cu trecerea sa pe la direcțiunea teatrelor. Dar, n'a putut. Fără îndoială, e vina d-sale. „Viu în fruntea teatrului nu pentru că sunt rudă cu ministrul, ci pentru că sunt eu“, spunea modest directorul în discursul inaugural, la 1907, și multă lume a avut dreptul să zâmbească ironic.

Noi suntem gata să admitem că d. Eliade avea dreptate,—să ne îngăduie însă a crede că și acum pleacă pentru același motiv...

Poate, mai mult acum ca atunci.—*T.*—

Juda, primul naționalist semit.—La teatru *Antoine*, din Paris, să joacă zilele aceste o piesă nouă a tânărului Achille Richard, intitulată *Judas*. Piesa are o originalitate: rolul lui Juda, e redat altfel decât cel tradițional. După tradițiune, Juda este trădătorul și concusionarul. După Achille Richard, Juda este un apostol al naționalimului semit. Intriga piesei se desfășură astfel: Preoți semiți Nissim încep să aibă frică de Christos și de propaganda creștină. Ei câștigă de partea lor pe apostolul Juda, nu pentru bani, ci făcându-l pe Juda să înțeleagă că Messia nu corespunde așteptărilor, pe cari și le puneă poporul în el. Poporul voia un Messia naționalist, pe când Christos eră un Messia cosmopolit. În loc de a vorbi poporului de drepturile sale naționale și negreșit împreună cu acestea de cele pământești, Christ vorbea de viața viitoare și sfătuia să se dea Cesarului ce este al Cesarului.

Preoții Nissim câștigă de partea lor pe naționalistul Juda,—și astfel Christ este răstignit. Arginții cari s'au plătit lui Juda nu au fost plata trădării, ci simple despăgubiri de deplăsare... Preoții naționaliști nu puteau lăsa pe Juda să cheltuiască din propria lui pungă.

Critica dramatică se arată în genere binevoitoare față de ipoteza lui Achille Richard.—*A. C. C.*—

Teatrul Japonez.—Acei cari ducându-se la trupa japoneză trecută de curând pe aici,—au crezut că vor putea respira câteva clipe parfumul pasiunii extrem-orientale, sau că se vor afla în fața straniului și necunoscutului, au fost amar decepționați. Drama japoneză modernă înfățișată nouă prin cele mai de seamă producții ale ei „*In ceainărie*“ și „*Otake*“, a apărut tuturor ca o naivitate, ca o încercare nerăsușită de emancipare de sub stăpânirea vechilor tradiții ale poporului japonez.

De altfel, întreaga manifestare a acestui popor harnic, pe tărâmul social și politic, pare mai mult rezultatul unei evoluțiuni pripite, împlinită în senzul nivelării cu civilizațiunea europeană. Și tocmai ușurința asimilării a tot ce e producție străină, va aduce în curând ruina totală a tradițiilor sale.

S'ar părea dela prima cercetare că obișnuința imitației a silit geniul inventiv al poporului japonez și că, de această scădere morală, se resimte și producția dramatică a țării. În realitate însă, frigidurile imitației n'au găsit până acum teren propice în marea masă a poporului, care a rămas refractară civilizațiunii. Câtă vreme va rezista, nu știm. Fapt e, că geniul popular creiază mereu legende, în spiritul cărora însă, autorii japonezi moderni se pare că nu mai vor a scri.

În schimb, dramaturgii „continentului civilizată“, uzând prea mult subiectele luate din viața europeană, caută inspirațiuni tocmai în miturile poporului japonez—tratându-le, bine înțeles, după toate regulile artei dramatice moderne. Și astfel, spre a ne face o idee asupra moravurilor acestui enigmatic popor, nu vom mai ascultă trupele nipone interpretând drama pur japoneză, ci ne vom orienta după scrierile lui Robert d'Humières sau Lengyel, autorul dramei „*Taifun*“.

Drama chineză a rămas până azi, așa cum a fost dintru început concepută. Ea prezintă o oarecare analogie cu producția clasicilor greci și romani: un zeu apare la începutul piesii pe scenă și povestește antecedentele; apoi, întâmplările se succed ca în drama clasică. Dată fiind comunitatea de interes, care legă până acum o jumătate de veac cele două popoare și mai ales afinitatea lor etnică, e dela sine înțeles că producția dramatică s'a manifestat sub aceleași forme în ambele țări.

Înainte vreme, Japonezii ca și Chinezii, deși acopereau cu aur pe actori, îi disprețuiau ca pe niște ființe coborâte pe ultima treaptă socială. Și, într'adevăr, atribuțiile actorilor se reduceau de multe ori la ale unui „clown“ modern. Se îm-

brăceau în costumele cele mai extravagante spre a suscita râsul spectatorilor și a le deschide pungile, astfel că pierdură cu totul simțul demnității.

La această extravaganță în costumare, îi împingea mai ales faptul că moravurile țării nu permiteau de loc femeilor abordarea scenii, așa că actorii erau nevoiți să joace și rolurile femeiești (ca și în Franța, până la 1545). În China, obiceiul a rămas neschimbat; în Japonia însă, moravurile s'au mai îndulcit în timpul din urmă și azi femeile își pot desfășura talentul pe scenă alături de bărbați.

Și, după câte am putut judeca, trupele franceze care dela o vreme își fac mereu apariția pe scenele din Tokio—interpretând pe dramaturgii francezi—au imprimat artei dramatice japoneze pecetea europenismului. Numai astfel se explică ciudatul amestec de apucături cunoscute prea bine nouă și de gesturi care trădează depărtarea de noi a poporului japonez. Tot astfel se explică și factura pieselor japoneze: un amestec de naivitate și seriozitate, o succesiune bruscă dela scena bufă la cea intens dramatică și o întrebuintare pe scară întinsă a trucurilor scenice, cu care noi de mult ne-am obișnuit.

Dar dacă drama japoneză se află într'un stadiu nedecis și tinde spre perfecționare, localurile unde piesele sunt reprezentate, au rămas în starea primitivă. Scenele nu sunt fixe, ci se învârtesc în jurul unui ax, așa încât unei rotiri necomplete, corespunde o schimbare de tablou. Artiștii intră în scenă prin sală și sunt obiectul unei deosebite atenții din partea publicului, curios să-i vadă jucând.

De altfel artiștii japonezi simțind nevoia unei mai bune prezentări în fața publicului, au construit de curând un teatru cu scenă stabilă și cu intrări separate pentru public și artiști.

Vremea va întări structura cam fragilă de azi a pieselor japoneze și, din rafineria europeană și misticismul japonez va reeși poate un nou gen dramatic, care va sintetiza calitățile sufletești ale celor două rase.—A. W.—

Papa și rochia-pantalón.—Anul trecut, preoții catolici primiseră poruncă să nu mai spovedească pe mironosițele cu roche împiedicată; și e curios cum până acum, Vaticanul nu a luat nici o măsură împotriva rochei pantalón. Nu vom discuta aici dreptul pe care și-l ia Biserica de a se amesteca până și în chestiuni de modă, dar constatăm că pe măsură ce servitorii Domnului devin mai scrupuloși și mai neînduplecați pe tărâmul moralei, pe atât se depărtează mai mult de preceptul plin de poezie al Evanghelistului, care spune că pentru cele trupești, trebuie să luăm pildă dela crinii câmpului....

Un articol interesant în această privință, găsim în *l'Opinion*, și în care e vorba de un interview pe care papa Nicolae cel Mare l'a acordat în anul 866, unor trimiși Bulgari cari veniseră să-l consulte dacă religia îngăduie sau nu, ca femeile lor să urmeze a purta pantaloni ca și înainte de creștinare.

Bunul papă, declinandu-și mai întâi competența, a înclinat totuși pentru îmbrăcăminte strâmtă care, spune el—ajută la înfrânarea poftelor și a terminat astfel: *nam illa loca femoralibus constringuntur, in quibus luxuriae sedes esse noscuntur quamobrem fortasse primi homines post peccatum in membris suis illicitos sentientes motus, ad arboris ficulnae folia concurrentes sibi perizomata.* (Gen. III).

Așa dar, frumoase contemporane, purtați fără teamă rochia-pantalón și sfidați gloatele de gură cască, căci aveți în sprinjinul vostru cuvântul unui papă pe care Biserica catolică l-a canonizat. —Z. Z.—

REVISTA REVISTELOR

Vieța nouă (1 April). D-l Densușianu scrie o frumoasă pagină de psihologie, împotriva atitudinii dușmănoase, pe care scriitorii noștri mai bătrâni o păstrează față de tinerii de cultură și de talent ce încearcă să se ridice acum. D-sa i-ar voi pe acești scriitori mai în vârstă—deci mai încercați—ca îndrumători ai literelor nouă. Noi regretăm că d-l Densușianu nu și-a urmărit—poate cu voință—raționamentul până în ultimele lui consecințe. Căci atunci ar fi trebuit să scrie—și ar fi scris în marginile celui mai strict adevăr—că bătrânețea lor *întrăită* își are pricinile tocmai în sărăcia sufletească care-i împiedică de a fi îndrumători.

Colaboratorul nostru, d-l Emil Isac, încearcă pe două pagini nervoase să înfățișeze atmosfera literară, sufocant de... „poporanistă“ a *Ardealului literar*.

Fără îndoială că în d-l P. Troteanu—*Din sculptura românească modernă*—, „Viața Nouă“ are pe unul din cei mai competenți critici de artă, ai publicisticii noastre de azi.

La Revue des Deux-Mondes (15 Febr. și 1 Mart.) a publicat un foarte pătrunzător studiu al d-lui Victor Giraud, asupra lui *Paul Bourget*. Autorul vede momentul decisiv al cugetării lui Bourget în „Discipolul“. Nici o operă n'a avut atâta răsădit, pentru că nici o altă operă n'a avut o armonie atât de prestabilă cu cugetarea adâncă a epocii și n'a dat un răspuns unei trebuinți îndeobște simțită, un răspuns de mult așteptat, dorit, ba chiar gângăvit de către toți.

Subiectul cel ales apoi, a răsușit să dea expresia integrală a propriei personalități a autorului și să creeze o comuniune sufletească cu cititorii săi. „Unei tinerimi, care, hrănită cu Renan și Taine, și care, amestecând stoicismul unuia cu e-

picurianismul altuia,—se îndreaptă fără să-și dea bine seama, spre un diletantism primejdios,—Bourget a făcut să-i fie auzit strigătul său binefăcător, de alarmă; el a relevat partea serioasă a cugetării, marele preț al acțiunii, și simțul înfinit de grav al vieții.“

Revista *La Plume politique et littéraire* a deschis o interesantă anchetă asupra *Rezistenței împotriva spiritului german*. Dela Schlumberger care neagă existența unui spirit german, până la Agathon care pune pe socoteala acestui spirit, „pierderea intuiției, ușurinței, gustului“ și până la Morland care socotește că „cel mai primejdios efect al influenței germanice este gustul metafizic—care nu e în natura noastră și care poate pricinui cele mai grave desordini“, aproape toți chestionații păstrează o atitudine protivnică—lesne de înțeles—curentului german de expansiune. Amintim că aceeași atitudine dușmănoasă împotriva culturii germane, au avut-o la noi toți cei cari—acum câțiva ani—au răspuns anchetei pe care o deschisese „Românul literar“.

Henry Bordeaux își publică în *La Revue Hebdomadaire*, conferința sa ținută la «Société des Conférences», asupra Amururilor lui Lassalle cu Helena de Doeninges, mai târziu Racovișă.

Drama aceasta care a sguđuit mult pe contemporanii ei, e zgrăvită aci definitiv, cu eroii ei atât de pușini banali, cu patimele și ciudățenia temperamentului lor atât de exaltat. Avem într'adevăr, aci, toate elementele unei drame «moderne».

Lassallo, cunoscutul teoretician socialist, avocat, filosof,

poet, jurist, și pe lângă acestea desăvârșit orator, era, pentru chipul și înfățișarea lui, comparat adesea lui Goethe. Pe omul acesta, o fată la dus la moarte, jucându-se. «Ea era minunat de frumoasă. Am putea-o s'o cunoaștem din statuia *Dansul* a lui Carpeaux: Apolon, este ea. A pozat în zeu, câți-va ani după drama din Geneva. Vom admira aci puritatea clasică a trăsăturilor ei, minunatul păr de aur care-i acoperea ca o cască fruntea, ochii strălucitori, buzele strânse și în linie dreaptă; să luăm sama însă la cruzimea inconștientă și indiferentă care stăpânește ca un surâs, chipul acesta divin».

Ea cunoscuse pe Lassalle într'un salon și a doua zi îl și concediă pe logodnicul său de până atunci, Iancu Racoviță. Curând însă, după ce se logodi și cu Lassalle, acesta, care până atunci era în ochii ei un «vultur măreț», ajunsese acum un «palavragiu și un seducător vanitos». De aci, acesta, rănit, serie o scrisoare insultătoare lui Racoviță. Tănărul Moldovean acceptă duelul: «El trase cel dântăi». Lovit, Lassalle putu totuși să-și descareze arma. Apoi căzu. Pe dată se socoti pierdut.

Acî dăm peste o scenă shakespeareană. Helena, prevenită de mamă-sa, așteaptă rezultatul. Ea îl știa pe Lassalle că-i meșter în mânăuirea armei; dela început, printr'un nou capriciu, ea voise sacrificarea lui Racoviță și se gândea cum să

profite de zăpăceala pe care ar produce-o catastrofa, pentru a-l avea iar pe Lassalle. Toate acestea însă, se năruiră în mintea ei stranie, când văzu pe Racoviță venind, palid, mișcat și negăsind cuvinte ca să vorbească.

— Vorbește odată! Ii strigă ea, întocmai ca Cleopatra purtătorului de vești.

Așa află ea că Lassalle era rănit de moarte, chiar din gura adversarului său, care se scuză, bălbăia și se jură că n'a făcut-o într'adins».

Mai târziu, după câte-va luni, Helena se căsătorî cu Iancu Racoviță. «După ce m'am gândit mai adânc, serie ea cu cinism în Memoriile ei apărute de curând, — n'am văzut alt mijloc ca să mă consolez, de cât să mă căsătoresc cu uci-gașul lui Lassalle!»

Les Annales publică, în ultimul lor număr una din fabulele d-lui Charles Richet. Precum e îndeobște cunoscut, strălucitul fiziolog francez e—in clipele sale de repaus—un ingenios și delicat poet. Prima sa culegere de fabule *Pour les grands et les petits* a obținut un frumos succes de librărie; iar Sully Prudhomme le-a apreciat în chip deosebit. Acum editura „Analelor“ reeditează sub același titlu de mai sus, aceste fabule; din ele revista de care vorbim, trage anticipativ înțeleapta bucată *Le microbe*.

MEMENTO

— In „Biblioteca científico-filosofică“ din Madrid, a apărut în traducere spaniolă, cartea d-lui A. D. Xenopol, asupra *Principiilor fundamentale ale istoriei*».

— Zilele trecute a avut loc în Anglia recensământul populației. Au fost invitați să-și redigeze foaia lor și regele împreună cu regina Angliei. La chestiunea: „Sânteși proprietarul casei în care locuiți, sau numai simplu chiriaș“, —regele George V și regina May au răspuns cu seninătate: „Simplii chiriași“.

— *Rochia - pantalon* nu e poate de origină orientală, ci de origină anglo-saxonă. În 1848, o oarecare Mis. Anne Slowner, a întreprins un turneu de conferențe mai întâi la New-York, și apoi în Anglia, îmbrăcată în „rochie-pantalon“. Fiind întrebată asupra motivelor ce o fac să poarte acest costum, ea răspunse că e nevoită să-l poarte din pricina extraordinarului obicei pe care-l au anglo-saxonii, de a scuipa pretutindeni.

— Cei dela curtea din Berlin se plâng de actualul ministru de externe al imperiului, d. Kiderlen-Waechter, pe care-l avurăm până mai deunăzi ministru al Germaniei la noi, — că ar purta o haină de diplomat prea din cale afară de veche, „care ar putea fi spaima doar a Balcanilor“. — Ei! Ei! Ei!

— Pentru apropiata încoronare a regelui Angliei, pair-ii vor intra în cheltuieli de aproape 50.000 lei de fiecare, cu costumulera tradițională atât de faldnică, ce se impune la ocaziuni ca acestea.

— Intr'un volum apărut de curând la Ollendorf - Paris: *L'Angleterre, aspects inconnus*, autorul studiază mecanismul politic al acestei țări și arată că nici un altul nu e mai desordonat, așa că dacă ar fi vorba de o țară de care să ne ferim a-i copia instituțiile, apoi tocmai Engllitera ar fi aceia, ea, care totuși a servit de model aproape tuturor națiunilor.

— Congresul de filosofie ținut la Bolonia s'a închis. Viitorul congres se va ține în 1915, la Londra.

— Stagiunea Teatrului Național din București s'a încheiat în chip glorios. Ea a fost închisă cu a nu știu câta reprezentație din „Funcționarul dela Domenii“.

— *La Samaritaine* a lui Edmond Rostand, a fost interzisă de-a fi jucată în Nouvelle-Orleans (Statele-Unite), sub cuvânt că piesa ar avea scopul odios de a cobori pe Isus la condiția unei simple creaturi omenești.

— *Jules Lemaitre* a ținut la Universitatea Analelor, o conferință intitulată «En Marge de l'Odysée» în care a dezvoltat ideea că toate poemelr, toate romanele, chiar cele mai moderne, le găsim în Odisea.

— Zilele trecute s'au împlinit cincizeci de ani de ani de când *Tanhauser* a fost fluerat la opera mare din Paris. Cu această ocazie ziarul «La Dépêche» reproduce părerile criticilor muzicali de pe vremuri. Toți se întreceau, care de care, să nu vadă în această capodoperă revoluționară decât „o larmă grosolană și discordantă“ o „pleșcăială plicticoasă a celor șapte note ale gamei“ sau o «experiență decisivă care va împedica pe Academia de unta să se prezinte pe viitor la asemenea aventuri...»

Timpul, a arătat însă că «experiența» n'a fost tocmai așa de decisivă.

— Recensământul populației Franței se continuă cu același trist rezultat: populația orașelor e în creștere, pe când a satelor scade și scăderea e așa de mare încât copleșește cu desăvârșire puțină creștere a orașelor. Va veni în curând un timp când nu se vor mai vedea decât inese aglomerațiuni înolând în singurătăți fără margini.

— Caricaturistul alsacian *Zislin* diu Mülhouse a fost din nou condamnat la amendă și închisoare pentru caricaturile sale.

— *Don* căinele vorbitor, și-a dat la Berlin prima reprezentație, în fața presei. Și-a spus cele opt cuvinte cari îi formează vocabularul. Cuvintele *foame, prăjitură, am și odihă* au fost articulate destul de lămurit.

— O foarte interesantă expozițiune va avea loc în curând în Londra, cu ocazia încoronării regelui George V: *expozițiune de antichități, de artă vechie și modernă*. Expoziția va dura din Mai până în Octombrie și printre personalitățile cari o vor patrona sunt: Ducele de Newcastle și cunoscutul field-marechal Roberts. Se vor vedea acolo opere de artă din toate epocile, din evul mediu până azi, și printre ele o mulțime de piese unice și autentice de maștri din toate țările. Toate operele expuse vor fi de vânzare.

— Un anonim vorbind în foia naționaliștilor despre „Neoibăgia“ d-lui Gherea, se chinuște, incurcându-se în formule și teorii pe cari nu le pricepe, să distrugă socialismul... Bietul scriitor trebuie să fie un om de ispravă, dar credem că trebuie trecut la tribuna „Neamului românesc pentru popor“, pentru care numai are o incontestabilă chemare.

— *Credem că e inutil să mai rectificăm greșeala de tipar din No. trecut, care a schimbat numele, așa de cunoscut, al unui vechiu colaborator al nostru, d. profesor I. Simionescu (și nu N. Simionescu).*

— In editura de Bruckmann din München a apărut un volum așteptat de mult cu o vie nerăbdare: autobiografia lui *Richard Wagner*, intitulată «*Viața mea*».

În cel mai nou număr din „Berliner Tageblatt“ se află reproducerea un capitol din acea scriere și anume cel relativ la prima ședere a lui Wagner la Paris, în 1840 cu care ocaziune a cunoscut și pe Laube și pe Heinrich Heine.

Lucrarea va apărea în două volume și coprinde Amintirile lui Wagner de la 1813 până la 1864. Marele compozitor purta notițe zilnice și însemnări complete biografice de la 1835 și de acele notițe s'a servit în alcătuirea autobiografiei.

— O franceză, înspăimântată de „materialismul“ literaturii din zilele noastre, a instituit un „premiu pentru literatura spiritualistă“. Se va promova prin aceasta arta care „exclue orice senzațiune vulgară și care va ști să se menție într'una în atmosfera senină a sentimentului pur“.

